

Per Øverland: Historieglimt 239

-

Kjeldsbergs kaffebrenneri

Selv en som ikke drikker kaffe kan glede seg over den liflige kaffeduften som av og til sprer seg i Nyhavna fra Kjeldsberg kaffebrenneri i Båtsmannsgata 1. Mange husker at det før het Kaffebrenneriet Probat. Firma a/s R. Kjeldsberg er et gammelt handelsfirma i Trondheim. Det ble grunnlagt i 1856 og mange vil huske deres store kolonialforretning i Olav Trygvasons gate 15. Bygningen het Strandgaten 15 da Rasmus Flor Kjeldsberg sammen med vennen Johan Holst startet sin landhandel der 7. mai 1856. Til 150 års jubileet i 2006 kom boka: Dag Bredal, «Godt levert!» R. Kjeldsberg gjennom 150 år, 1856-2006, Trondheim

Kjeldsberg på Nyhavna. Foto: Bjørn Lien.

2006.

Firmaet har levert kaffe helt siden starten. Særlig etter den andre verdenskrigen har kaffe blitt et satsningsområde.

«Kjeldsbergs kaffe» er blitt et blikkfang og velkjent begrep i Midt-Norge. Når lokalhistorien vil

presentere kaffebrenneriet, er det all grunn til å se litt nærmere på firmaet bak.

Kjeldsberg er fremdeles et familieeid firma. Firmaets historie gir en innfallsport til å forstå forretningslivets utvikling i byen, ikke minst i de siste tiårene. Det har vært voldsomme bølger som stadig har endret organiseringen både av detaljist- og grossistomsetningen av varer, særlig dagligvarer, det som tidligere ble kalt kolonialvarer. Storparten av de mindre kolonialforretningene

har forsvunnet og stormarkedene har skutt opp som paddehatter. Det selvstendige grossistleddet er blitt sett på som et fordyrende mellomledd. De store kjedene av stormarkeder har utviklet sine egne kanaler rett fra produsent til salg. Norge har i 2016 tre fullstendig dominerende kjeder: Norgesgruppen, Coop og Rema. Kjeldsberg som både hadde detaljsalg og grossistledd var svært utsatt i denne utviklingen. Det viser firmaets historie.

Grunnleggeren Rasmus Flor Kjeldsberg (1828-1897) var født i Kristiansund der hans far var apoteker og postmester. Fjorten år gammel arbeidet han hos kjøpmann Hans Thiis Møller i Molde. Der jobbet også Johan Holst. De ble venner. Rundt 1850 dro de til Trondheim og forberedte en felles butikk. I 1861 skilte de lag da Johan Holst startet sin egen forretning. Helt fra begynnelsen ble det drevet detaljsalg ved siden av grosserervirksomhet. R. Kjeldsberg og hans engelskfødte kone Harriet hadde tolv barn. Sønnen Carl Henry skulle overta forretningen, men bare 22 år gammel døde han i 1885. Broren Francis (1869-1948), som helst ville bli lege, måtte overta. Hans sønn, Karl Rasmus (1902-1992), ble leder i 1927. Hans sønn Francis den yngre (født 1930) drev firmaet til femte generasjon med Berit Kjeldsberg i spissen overtok fra 2002 til 2012.

I 2016 er firmaet 160 år og har, naturlig nok, gjennomgått mange kriser gjennom denne lange tiden. De skal ikke gjennomgås her, men er behandlet grundig i jubileumboka. Begge verdenskriger betød vanskeligheter for handelen. Sin første store krise fikk Kjeldsberg etter stortingsvedtaket 1. august 1922 da Vinmonopolet ble opprettet. Firmaet hadde hatt stor omsetning av viner. Det kastet seg inn i kampen. Et av utsalgene i Trondheim ble hos Kjeldsberg og Francis Kjeldsberg ble direktør for Vinmonopolets Trondhjemsavdeling! Den største krise kom i årene 1998-2000 da Rema integrerte grossistleddet i sin virksomhet. Samarbeidet med Reitangruppen hadde pågått i mange år og er litt av bakgrunnen for Reitans fremgang. I 1979 leide Odd Reitan Kjeldsbergs butikk på Bromstad som ble «verdens første Rema 1000». Kjeldsberg konsentrerte seg om grossistleddet og leverte blant annet til Reitans daværende åtte butikker. I en tyve års periode var de parhester i en eventyrlig utvikling, både nasjonalt og internasjonalt. Etter at Rema innførte vareinnkjøp i sin egen virksomhet, kom Kjeldsberg ut som et firma som

konsentrerte seg om investering og om forvaltning og utvikling av eiendom og dessuten i kaffe! I 1996 kjøpte Kjeldsberg aksjemajoriteten i Probat A/S.

Kaffe er en viktig drikk i Norge. Mange setter pris på drikken i en eller annen form. Ordet *caffè* er dokumentert i Italia i 1598. Det kommer av det tyrkiske *kahve* som igjen kommer av det arabiske ordet *Qahwah*; et ord som betyr drikke av bær. Dermed aner det oss at opprinnelsen til drikken ligger i eller omkring Arabia. Den velkjente vandrehistorien om kaffens opprinnelse plasserer den i Etiopia. I år 850 skal gjeteren Kaldi et sted i Oromoland ha oppdaget at geitene hans oppførte seg pussig etter at de hadde spist av en plante med røde bær. De fikk ikke sove om kvelden. Han fortalte det til en munk som hadde vanskelig for å holde seg våken under de nattlige messene. Han skal ha tatt de røde bærene, helt varmt vann over dem og drukket. Da hadde han ikke problem med å holde seg våken! Kaffen var oppfunnet. Selv om det er en gammel vandrehistorie så kan det gjerne ha hendt. Fremdeles er det ville kaffebusker i Oromoland i Etiopia. Drikken ble i alle fall populær. Den første store produksjonen var syd og vest i Etiopia. Der lå fra 1390 til 1897 kongeriket Kaffa som var den første moderne statsdannelsen her. Vi vet at de første kaffehusene dukket opp i Jemen for 700 år siden. Senere har drikken spredt seg til hele verden. Mange land har stor produksjon av kaffebønner. I dag er Etiopia på sjetteplass blant kaffeprodusentene. Kaffebønnene blir brent og forberedt til traktning og her kommer kaffebrenneriene inn.

Kjeldsberg som hadde forhandlet kaffe fra 1856, kjøpte i 1973 en tredel av Probat med I. K. Lykke og KØFF som eiere av de to andre tredelene. Brenneriet fikk en jevn vekst over mange år. Kaffebrenning er en krevende produksjon. Kaffen brennes ikke. Det tekniske ord er røsting. Det betyr en oppvarming av bønnene til den brenningsgrad som er ønsket. I Finnland og Norge foretrekkes i hovedsak lys kaffe. Dansker og svensker vil ha den litt mørkere, mens folk på kontinentet vil ha dem mørk. På Nyhavna produsertes det 3000 tonn i 2004 og året etter arbeidet 30 ansatte der. I 2016 er det 15 ansatte som produserer omkring 2000 tonn. Eierne er Rema 50 %, Kjeldsberg 40 % og Lykke 10 %. Med frisk rød farge på sine moderne bygninger er Kjeldsbergs kaffebrenneri et fint innslag i miljøet på Nyhavna.